

WOMEN AND TSITSIT/TALLIT

Compiled and Translated by Rabbi Noah Gradofsky

Notes:

- Most electronic texts from Bar Ilan CD version 14, some are from version 24 as I upgraded in the middle of working on this.
- Generally, **translations that represent the literal translation of Hebrew words are in bold**, while additional wording required to make better English sense are in regular type.
- This text was originally designed to present to Lechu Neranena, the Partnership Minyan in the Bala Cynwyd area (outside Philadelphia), hence the last bullet point presents the opinions of the halakhic advisor to Lechu Neranena (with which I tend to agree). I have added a number of texts and points of discussion after the original version that was presented at Lechu Neranena.
- For further discussion on the issue of whether people may make blessings on commandments in which they are not obligated, see <http://www.e-ark.net/rabbi/birkatm.pdf>, particularly starting on page 17, section titled "Blessings By the Uncommanded.
- This document may develop over time. The most recent version will be available at www.e-ark.net/rabbi/women_tsitsit.pdf and <http://utj.org/viewpoints/responsa/women-and-tsitsit-tallit/>. This version is current as of 2/5/2018 9:00 AM.
- Please like/share this by email and social medial at <http://utj.org/viewpoints/responsa/women-and-tsitsit-tallit/>. You can also discuss this document on the UTJ Facebook discussion group at <https://www.facebook.com/groups/43642532993/permalink/10155827700557994/>.

ABSTRACT *A discussion of women and the mitzvah of Tsitsit (originally presented to [Lechu Neranena](#), the Partnership Minyan of Bala Cynwyd (outside Philadelphia)). Conclusions: (a) It seems that at least early on in the rabbinic period, probably extending at least into the early Amoraic period, Rabbi Shimon's opinion to the effect that women were exempt from tsitsit was considered a minority opinion. However, moving forward it apparently became a fairly universal opinion (it is unclear if this transition happened during the Amoraic period). The sources of this ruling are not clear and there is an argument to be made that the halakhah "should" have been decided otherwise. (b) The position in favor of women making a blessing on wearing tsitsit may be strengthened by the fact that there is an argument that the ruling that women are exempt from tsitsit may have been based on false pretenses. (c) There is general agreement that (big H) Halakhically, women may wear tsitsit, though the Ashkenazi voice in the Shulchan Arukh says that it is haughty for them to do so and thus recommends against it (Rabbi Karo seems to have consciously declined to mention this line of thought in the Shulchan Arukh). There is significant debate as to whether a woman may say a blessing upon putting on tsitsit. (d) Women who chose to put on a tallit receive reward for doing so. (e) To the extent that a woman's motivations for wearing a tallit are criticized as being improper (an argument that is in no way adopted), this criticism seems contrary to Rav's aphorism that a person should always do mitzvot even if the person is doing so for personal reasons. (f) For purposes of Lechu Neranena, I consulted with our halakhic advisor, Rabbi Martin Lockshin. He wrote (in part), "I have no problem with women wearing tsitsit if they wish. I know that it bothers some people. I see that simply as a sociological problem that can be overcome, I hope, with sensitivity and a gentle approach." He feels that a woman may say a blessing on wearing a tallit. Regarding whether a woman should wear a tallit that is more clearly feminine, he wrote that it might be best, but he doesn't see it as a deal-breaker.; (f) In footnote 12 I introduce some preliminary thoughts on why the halakhah was decided in favor of Rabbi Shimon's minority view, which requires further study.*

I. Women's Obligation/Permission to Wear Tsitsit

Sifre Bamidbar 116¹

1 ספרי במדבר פסקא קטו¹

“And the LORD spoke to Moses saying, ‘speak to the Children of Israel and say to them that they should make for themselves tsitsit.’” Even women are implied as part of the “Children of Israel” subject to the commandment of tsitsit. **Rabbi Shimon exempts women from tsitsit because women are exempt from time-dependent commandments. . . . Rabbi Judah ben Bava says, “The Rabbis only exempted a woman’s veil from tsitsit and only required tsitsit for a woman’s cloak because sometimes her husband wears it . . . I hear, i.e. infer, that even a “night garment”² is implied, therefore the text says “and you shall see it,”³ i.e. the blue fringe of the tsitsit, which implies during the day, but not at night, but if the garment were designated for wearing during the day and at night, it would be obligated in tsitsit.**

(קטו) ויאמר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצית, אף הנשים במשמע. רבי שמעון פוטר את הנשים מן הציצית מפני שמצות עשה שהזמן גרמה נשים פטורות . . . ר' יהודה בן בבא אומר בייחוד בטלו חכמים את הרדיד של אשה מן הציצית ולא חייבו בטלית אלא מפני שפעמים שבעלה מתכסה בה . . . שומע אני אף כסות לילה² במשמע ת"ל וראיתם אותם³ ביום ולא בלילה ואם היתה מיוחדת ליום ולילה תהא חייבת.

Most sources from the Talmud era support the notion that women are permitted, if not obligated, to affix tsitsit to such garments as require them. The primary source is this midrash, which shows Rabbi Shimon as a minority view on this point (we will discuss the rationale for his ruling further below). Rabbi Judah ben Bava appears to agree with Rabbi Shimon at least to a certain extent (he may be explaining Rabbi Shimon's opinion or offering a different understanding). He indicates that tsitsit is a time-bound mitzvah in that only daytime clothing requires tsitsit, but opines that anything that a man might wear requires tsitsit even if generally worn by a woman.

The only early source of which I am aware that argues for a prohibition of women wearing tsitsit is Targum Yonatan:

Deuteronomy 22:5

2 דברים פרק כב פסוק ה

You shall not have man's clothes on a woman and a man shall not wear the garment of a woman; for anyone who does any of this is an affront to the LORD your God.

לא יהיה כלי גבר על אשה ולא ילבש גבר שמלת אשה כי תועבת יקנוק א-להיך כל עשה אלה: פ

Targum Yonatan Deuteronomy 22:5

3 תרגום יונתן דברים פרק כב פסוק ה

Cloaks of tsitit and tefillin, which are adornments of men, shall not be on a woman

(ה) לא יהיה גוללין דציצית ותפילין דהיגון תקוני גבר על איתא

It is worth noting in passing that even as to tefillin, the Targum is at odds with other Talmudic sources, as BT Eruvin 96a tells us that Michal, daughter of Saul, wore tefillin and the sages did not object.

Babylonian Talmud Kiddushin 29a

4 תלמוד בבלי מסכת קידושין דף כט עמוד א

Mishnah: . . . All positive commandments that are time-dependent – men are obligated to perform such commandments and women are exempt.

מתני'. . . וכל מצות עשה שהזמן גרמא - אנשים חייבין, ונשים פטורות.

The Mishnah establishes a rule that women are exempt from mitzvot that are time-sensitive:

¹ A more complete text of Sifre can be found below in the appendix as text A1 at page 14.

² The term “night garment” lends itself to multiple interpretations, discussed further below in section II, “What is the meaning of כסות לילה (“Night Garment).”, p. 7.

³ Numbers 15:39.

Babylonian Talmud Kiddushin 33b-34a

5 תלמוד בבלי מסכת קידושין דף לג עמוד ב – לד עמוד א

Our Rabbis taught: What is a time-dependent commandment? Sukkah, lulav, shofar, tsitsit⁴ [34a] and tefillin. And what is a commandment that is not time-dependent? Mezuzah, parapets, returning lost items, and sending the mother bird away from the nest when taking her eggs. ת"ר: איזוהי מצות עשה שהזמן גרמא? סוכה, ולולב, שופר, וציצית⁴ [לד.] ותפילין; ואיזוהי מצות עשה שלא הזמן גרמא? מזוזה, מעקה, אבידה, ושילוח הקן.

The barayta (a text contemporaneous with but not included in the Mishnah) discusses which mitzvot are considered time-sensitive. Unfortunately, due to textual corruption (see footnote 4) it is unclear whether this barayta includes tsitsit as a time-sensitive mitzvah. However, the barayta in the following piece from the Jerusalem Talmud more clearly does not include tsitsit in the list of time-sensitive mitzvot:

Jerusalem Talmud Kiddushin 1:7 p. 61c

6 תלמוד ירושלמי מסכת קידושין א:ז דף סא:ג

What is a time-dependent commandment? For instance, sukkah, shofar, lulav, and tefillin. What is a commandment that is not time-dependent? For instance, returning lost items, sending the mother bird away from the nest when taking her eggs, parapets, and tsitsit. Rabbi Shimon exempts women from tsitsit, since in his opinion it is a time-dependent commandment.⁵ Rabbi Shimon said to them: “Do you not concede to me that it, i.e. tsitsit, is a commandment that is time-dependent, for a night garment is exempt from tsitsit!” Rabbi Hillah said: The reason of the sages, i.e. the reason the sages hold that tsitsit is not a time-dependent commandment, is because if garments were designated for him for wearing during both day and night, they are obligated in tsitsit.⁷ אי זו היא מצות עשה שהזמן גרמא כגון סוכה ושופר ולולב ותפילין אי זו היא מצו' עשה שלא הזמן גרמא כגון אבידה ושילוח הקן ומעקה וציצית ר"ש פוטר הנשי' מן הציצית שהוא מצות עשה שהזמן גרמא⁵ א"ל ר"ש אין אתם מודין לי שהיא מצות עשה שהזמן גרמא שהרי כסות לילה⁶ פטור מן הציצית אמר רבי הילא טעמון דרבנן שכן אם היו מיוחדות לו ליום ולילה שהיא חייבת בציצית.

Here, at least according to Rabbi Hillah, the sages agree with Rabbi Shimon that “night garments,” are exempt from tsitsit, but they disagree that this makes tsitsit a time-sensitive mitzvah, since they argue (and seem to think Rabbi Shimon would agree, though this is not explicit) that a piece of clothing generally worn both during day and during night requires tsitsit.

⁴ Note some versions of the Talmud do not have tsitsit listed in this teaching or have it listed among the commandments that are not time-dependent. See R. Saul Lieberman, *Tosefta Kifshutah* Kiddushin p. 922-923 (commenting on Tosefta Kiddushin 1:10, p. 279 lines 42-45) ד"ה איזוהי מצות עשה שהזמן גרמא, ר"ן על הרי"ף קדושין יד: ד"ה איזוהי מצות עשה שהזמן גרמא, (beginning of Appendix text A3, p. 15).

⁵ Note the text of the Talmud Yerushalmi up to this point is found verbatim in Tosefta Kiddushin 1:10.

⁶ A noted above in footnote **Error! Bookmark not defined.**, the term “night garment” lends itself to multiple interpretations, discussed further below at “II. What is the Meaning of כסות לילה (“Night Garment”),” p. 7. In the context of this text, it seems to refer to clothing designated for wearing at night.

⁷ The biblical statement “וַיִּרְאֶינָם אֹתוֹ” and you shall see it (the blue strand)” (Num. 15:39) is taken to mean that the requirement of tsitsit does not apply to a garment worn exclusively at night. Since the sages hold that a garment generally worn at any hour requires tsitsit (presumably even when worn at night), the sages do not view the mitzvah as time-dependent. Note that the accepted halakhah reads “and you shall see it” slightly differently, so that any garment worn during the day requires tsitsit, while any garment worn at night does not require tsitsit (though a blessing should not be recited on tsitsit at night, and probably should not be recited during the day if the piece of clothing is something that is generally worn exclusively at night). See e.g. Shulhan Arukh and Beth Yoseph Orach Chayim 18.

Babylonian Talmud Menachot 43a-b

7 תלמוד בבלי מסכת מנחות דף מג עמוד א – עמוד ב

Our Rabbis taught: All are obligated in the requirement of tsitsit, Priests, Levites, Israelites, converts, women, and slaves. Rabbi Shimon exempts women, since in his opinion it is a time-dependent commandment, and women are exempt from all time-dependent commandments. . . . What is Rabbi Shimon's reasoning? For it is taught: "And you shall see it"(Num 15:39), i.e. the blue strand of the tsitsit . . . And the Rabbis, this "And you shall see it," what do they do with it, i.e. what rule do they learn from that phrase? . . .

ת"ר: הכל חייבין בציצית, כהנים, לויים וישראלים, גרים, נשים ועבדים; ר"ש פוטר בנשים, מפני שמצות עשה שהזמן גרמא הוא, וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות. . . . מאי טעמא דר"ש? דתניא: וראיתם אותו - פרט לכסות לילה; . . . (מג:) ורבנן האי וראיתם אותו מאי עבדי ליה? . . .

Again, Rabbi Shimon is presented in this barayta as dissenting from the majority view that obligates women in tsitsit. Interestingly, Rabbi Shimon's basis for the exemption is that night clothing is exempted from tsitsit. However, unlike Rabbi Hilah in the Talmud Yerushalmi, the Bavli assumes that Rabbi Shimon's contemporaries do not accept his idea that "and you shall see it" exempts night clothing.

Babylonian Talmud Menachot 43a

8 תלמוד בבלי מסכת מנחות דף מג עמוד א

Rav Yehudah⁸ would put tkhelet, i.e. the blue fringe of the tsitsit, on the aprons of the women of his house and would bless each morning the blessing regarding God's commanding "to wrap in tsitsit." Since he placed tsitsit on the aprons of women, we can determine he believed it, i.e. tsitsit, is a positive commandment that is not time-dependent.

רב יהודה⁸ רמי תכילתא לפרזומא דאינשי ביתיה, ומברך כל צפרא להתעטף בציצית. מדרמי, קסבר: מצות עשה שלא הזמן גרמא הוא.

Babylonian Talmud Sukkah 11a

9 תלמוד בבלי מסכת סוכה דף יא עמוד א

Just as Rav Amram Chasida⁹ would put tkhehelet on the aprons of the women¹⁰ of his house

כי הא דרב עמרם חסידא⁹ רמא תכלתא לפרזומא דאינשי¹⁰ ביתיה

We are told that Rabbi Yehudah believed that tsitsit was not a time-sensitive mitzvah. Similarly, Rav Amram Chasida put tkehelet on the women's aprons. It is not clear whether these sages are seen as minority views on this issue (the thrust of the discussion in BT Menachot is about why Rav Yehudah said a blessing on putting tsitsit on in the morning and the thrust in BT Sukkah is about technicalities of making valid tsitistit).

Maimonides Laws of Tsitsit 3:9

10 רמב"ם הלכות ציצית פרק ג הלכה ט

Women, slaves, and children are exempt from the commandment of tsitsit . . . but women, slaves, and children who want to wrap in tsitsit wrap themselves without a blessing.¹¹ And so, too, with regard to the rest of positive commandments from which women are exempt, if they desire to do them i.e. those mitzvot without a blessing we do not stop them (lit "strike their hands").

נשים ועבדים וקטנים פטורין מן הציצית. . . . ונשים ועבדי' שרצו להתעטף בציצית מתעטפים בלא ברכה,¹¹ וכן שאר מצות עשה שהנשים פטורות מהן אם רצו לעשות אותן בלא ברכה אין ממחין בידן

⁸ A second generation Amora ~ 290. Source: Aryeh Carmell סייעתא לגמרא

⁹ A second century Amora. Source: https://he.wikipedia.org/wiki/רַב_עמרם_חסידא accessed 5/23/16.

¹⁰ The context makes it less clear that אינשי should be translated as "women" than in Menachot 43a (since there is no discussion of R. Chisda's act and its meaning for the time-dependent nature of tsitsit), but this seems to be the general understanding of this source. See e.g. Rashi.

¹¹ For some discussion on this point, see my paper "The Command of God: The Meaning and Application of Blessings that State 'Who Has Sanctified Us By Your Commandment and Commanded Us To . . .'" available at <http://www.e-ark.net/rabbi/birkatm.pdf>, particularly starting on page 17, section titled "Blessings By the Uncommanded."

Beth Yoseph Orach Chayim 17

11 בית יוסף אורח חיים סימן יז אות א - ב ד"ה סומא חייב

And Rabbi Isaac Alfasi wrote at the beginning of "Laws of Tsitsit"¹² that the law is established for us in accordance with Rabbi Shimon, and so wrote Rabbenu Asher in the name of Rabbenu Tam,¹³ and he brought proof from several places in the Talmud, and so ruled Maimonides in Chapter 3 of the Laws of Tsitsit.

וכתב הר"ף בראש הלכות ציצית (יא.)¹² דקיימא לן כרבי שמעון וכן כתב שם הרא"ש (סי' א) בשם רבינו תם¹³ והביא ראיה מכמה דוכתי וכן פסק הרמב"ם בפרק ג' (ה"ט).

Shulchan Arukh Orach Chayim 17:2

12 שולחן ערוך אורח חיים סימן יז סעיף ב

Women and children are exempt from tsitsit because it is a commandment that is dependent on time. Gloss by Rabbi Moses Isserles: Nonetheless, if women or slaves want to wrap and to bless upon it they have the right to do so (lit. "The right is in their hands"), just as with the rest of positive commandments that are time-dependent,¹⁴ except that it appears as arrogance¹⁵ for them to wear tsitsit, and therefore they should not (lit. "there is not for them") wear tsitsit, since it is not an obligation of a person, i.e. one is not required to purchase a tallit, i.e. a four cornered garment, in order to be obligated in tsitsit.

נשים ועבדים פטורים, מפני שהיא מצות עשה שהזמן גרמא. הגה: ומ"מ אם רוצים לעטפו ולברך עליו הרשות בידו כמו בשאר מצות עשה שהזמן גרמא,¹⁴ (תוס' והרא"ש והר"ן פ"ב דר"ה ופ"ק דקדושין). אך מחוי כיוהרא,¹⁵ ולכן אין להן ללבוש ציצית, הואיל ואינו חובת גברא [אגור סימן כ"ז] פ' אינו חייב לקנות לו מלית כרי שיחייב בציצית . . .

The halakhic consensus is that women are exempt from wearing tsitsit.¹⁶ There is also consensus that women are permitted to do mitzvot that they are not obligated to do. There is an Ashkenazi/Sephardi divide as to whether women are permitted to say a blessing on such mitzvot. Further, Rabbi Moses Isserles, the Ashkenazi glossator of the Shulchan Arukh, says that women should not wear tsitsit as it appears haughty. Note that in Beth Yoseph, Rabbi Yoseph Karo, author of the Shulchan Arukh, cites an opinion saying that it is haughty for a woman to wear tsitsit, but he chooses not to mention that point in Shulchan Arukh.

¹²Rif Laws of Tsitsit, which appears in the Vilna Shas at the back of Menachot, 11a ת"ר הכל חייבין בציצית כהנים לויים וישראלים גרים ועבדים משוחררין ר"ש פוטר בנשים מפני שמצות עשה שהזמן גרמא הוא ונשים פטורות וקי"ל כר"ש

¹³ Rosh Laws of Tsitsit (which appears in the Vilna Shas at the back of Menachot), 1:1. I discuss this text further in section III, below p. 7, and argue that a primary assumption of Rosh is called in to question by the Jerusalem Talmud text above.

Tosafot Shabbat 25b

תוספות מסכת שבת דף כה עמוד ב גזירה משום כסות לילה - מדנקט סתמא דש"ס האי טעמא ולא נקט טעמא שמא יקרא משמע דקי"ל כרבי שמעון דפוטר כסות לילה בפ' התכלת (מנחות ד' מג.) וכן משמע בפ"ב דברכות (ד' יד:) דאמר במערבא לא היו אומרים פרשת ציצית בלילה אלא מתחילין דבר אל בני ישראל אמר אביי כיון דאינהו מתחילין אנן נמי מתחילין וכיון דמתחילין מסיימין משמע דמודו כולהו דאין מצות ציצית בלילה ולכך נשים פטורות מן הציצית ורב יהודה ורב עמרם דהו רמי תכלתא לפרומא דאינשי ביתיה בהתכלת (ד' מג.) ובפרק קמא דסוכה (ד' יא. ושם) משום דסברי דהויה מצות עשה שלא הזמן גרמא לא קיימא לן כוותיהו דהא משמע שהם דווקא היו עושין ולא האחרים ובפרק קמא דקדושין (ד' לג:) תנו רבנן מצות עשה שהזמן גרמא שופר ולולב סוכה וציצית.

¹⁴ Note that in Beth Yoseph, Rabbi Karo (author of the main text of Shulchan Arukh) rules that women should not make the blessing, giving weight to Rambam's opinion and to the general rule that in cases of doubt a blessing should not be recited.

¹⁵ Note that Rabbi Karo quotes an opinion to this effect in Beth Yoseph but does not mention this in Shulchan Arukh, indicating that he likely disagrees with the sentiment.

¹⁶ There is little discussion of the basis of why Rabbi Shimon's minority view became accepted. The most extensive discussion of this conclusion is found in Rosh. I discuss this text further in section III, below p. 9, and argue that a primary assumption of Rosh is called in to question by the Jerusalem Talmud text above.

Babylonian Talmud Bava Kama 38a

13 תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף לה עמוד א

Rabbi Meir says: From where do we know that even a non-Jew who immerses in study of Torah is like the high priest? Scripture teaches: "keep my laws . . . which a person should do them and live through them . . ." (Lev. 18:5) "Priest, Levites and Israelites" is not stated, rather "person" is stated . . . It is stated: "They do not receive reward as one who is commanded and observe the commandments, but rather like one who is not commanded and observes, as Rabbi Chaninah stated: One who is commanded and observes is greater than one who is not commanded and observes.

ר"מ אומר: מנין שאפילו נכרי ועוסק בתורה שהוא ככהן גדול? ת"ל: +ויקרא י"ח+ אשר יעשה אותם האדם וחי בהם, כהנים ולויים וישראלים לא נאמר אלא אדם . . . אמרי: אין מקבלים עליהן שכר כמצווה ועושה אלא כמי שאינו מצווה ועושה, דא"ר חנינא: גדול המצווה ועושה יותר ממי שאינו מצווה ועושה.

Beth Yoseph Orach Chayim 17

14 בית יוסף אורח חיים סימן יז

And Ra"n (Rabben Nissim) in the chapter of his commentary on Rabbi Isaac Alfasi's compendium of laws derived from Tractate Rosh Hashanah agreed with the words of Rabbenu Tam, that women who perform *mitzvot* that they are not required to do make a blessing, because they receive reward for performing them, i.e. *mitzvot* that they are not required to perform, as Rabbi Yosi the son of Rabbi Chanina stated: "One who is commanded and observes is greater than one who is not commanded and observes," and since he stated "greater," therefore we know that one who is not commanded to do a certain *mitzvah* and does the *mitzvah* also has reward for performing the *mitzvah* and therefore they, i.e. persons who are not required to do a certain *mitzvah*, are in the group of those who are commanded and may make a blessing. And don't say that since they were not commanded, how can they say "and commanded us." Since the men were commanded and they, i.e. women, also receive reward, they can fittingly say "and commanded us."

. . . והר"ן בפרק בתרא דר"ה (ט: ד"ה ולענין ברכה וד"ה ומ"מ) ובפרק ב' דסוכה (י. ד"ה ולענין הלכה קי"ל) הסכים לדברי רבינו תם דמברכות דהא נוטלות עליהם שכר מדאמר רבי יוסי בר' חנינא (קידושין לא.) גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה ומדקאמר גדול אלמא מי שאינו מצווה ועושה נמי יש לו שכר הילכך בכלל מצווה הן ומברכות ולא תימא הואיל ולא נצטוו היאך יאמרו וצונו דכיון שהאנשים נצטוו ואף הן נוטלות שכר שפיר יאמרו וצונו

BT Bava Kama 38a and Beth Yoseph Orach Chayim 17 demonstrate that there is reward associated with a person doing a mitzvah to which that person is not obligated. This, to my mind, calls in to question whether a woman wearing tsitsit should at all be seen as haughty.

Babylonian Talmud Sanhedrin 105b

15 תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף קה עמוד ב

Rav Yehudah said in the name of Rav: A person should always immerse in study of Torah and performance of *mitzvah*,¹⁷ even not for its own sake, i.e. with some ulterior motive, because from performing *mitzvah* not for its own sake, one comes to perform *mitzvah* for its own sake, for with the merit of the forty two sacrifices that Balak sacrificed, he merited that Ruth came, i.e. descended, from him.

אמר רב יהודה אמר רב: לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצוה, אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה - בא לשמה. שבשכר ארבעים ושתים קרבנות שהקריב בלק זכה ויצאה ממנו רות.

Rav Yehudah's teaching, to my mind, cautions us away from questioning the impetus behind a person's doing a mitzvah. Perhaps one could argue it is different when the person is not obligated to do that mitzvah or if the intention is particularly antagonistic (though how do we know what evil lurks in a person's soul?).

¹⁷ In context, perhaps this term should be translated as "good deed" rather than its base meaning of commandment, since Balak could not be said to have been commanded to bring the sacrifices he brought.

Rabbi Moshe Feinstein, Igrot Moshe Orach Chayim 4:49

16 שו"ת אגרות משה אורח חיים ח"ד סימן מט

Since there is permission for all women to fulfill even the commandments that the Torah did not require of them, and they have both *mitzvah* and reward . . . if so, also for tsitsit it, i.e. this rule is applicable to a woman who desires to wear a garment which is of a different appearance from man's clothing . . . and to fulfill this mitzvah. . . .
איברא דאיכא רשות לכל אשה לקיים אף המצות שלא חייבתן תורה ויש להם מצוה ושכר . . . שא"כ גם על ציצית שייך לאשה שתמצה ללבוש בגד שיהיה בצורה אחרת מבגדי אנשים . . . ולקיים מצוה זו.

Rav Moshe Feinstein permits women to wear tsitsit provided they are not masculine-looking and providing that her intention is for fulfillment of the mitzvah and not for rebellious purposes.¹⁸ He is influenced by the fact that women receive a reward for performing mitzvot that they are not obligated to perform.

II. What is the Meaning of לילה ("Night Garment")

Much of the halakhic analysis of women and tsitsit focuses on the exemption of a לילה ("night garment") from tsitsit. The phrase lends itself to multiple interpretations, as discussed in Shulchan Arukh:

Shulchan Arukh Orach Chayim 18:1

שולחן ערוך אורח חיים הלכות ציצית סימן יח סעיף א

Nighttime is not the time where the obligation of tsitsit applies, **since it was excluded by "and you shall see it," (Number 15:39), according to Rambam, anything one wears at night is exempt, even if it is designated for wearing during the day, and whatever one wears during the day is obligated to have tsitsit, even if it is designated for wearing at night.**¹⁹ **But according to Rosh, clothing that is designated for wearing at night is exempt, even if one wears it, i.e. that item of clothing, during the day, and clothing that is designated for wearing during the day or during day and night, is obligated, even if one wears it at night.**²⁰ **Gloss by Rabbi Moses Isserles: And doubts regarding blessings are resolved toward leniency; therefore, one should not bless (lit. "there is not to bless") on it, i.e. on donning a garment with tsitsit, except when he wears the garment during the day and it also is a garment designated for the day (Hagahot Maimoniot).**
לילה לאו זמן ציצית הוא, דאמעית מוראתם אותו (במדבר טו, לט) להרמב"ם, כל מה שלובש בלילה פטור אפילו הוא מיוחד ליום, ומה שלובש ביום חייב, אפילו מיוחד ללילה.¹⁹ ולהרא"ש, כסות המיוחד ללילה, פטור, אפילו לובשו ביום, וכסות המיוחד ליום או ליום וללילה, חייב, אפילו לובשו בלילה.²⁰ הגה: וספק ברכות להקל. ע"כ אין לברך עליו אלא כשולבש ביום והוא מיוחד ג"כ ליום (הגהות מיימוני).

Shulchan Arukh references two potential understandings of the "night garment" that is exempted from tsitsit. Rambam rules that any clothing worn at night is exempt from having tsitsit regardless of whether the garment is typically worn at night, and obligates any garment worn during the day in tsitsit regardless of whether it is typically worn during the day. Rosh, on the other hand, requires tsitsit for clothing that is typically worn during the day, even if the clothing is worn at night, while he exempts clothing typically worn at night even if the clothing happen to be worn during the day (i.e. if one wore four-cornered pajamas during the day,

¹⁸ Note that Rabbi Feinstein qualifies his comments to indicate that a woman may wear tsitsit out of a desire to fulfill *mitzvot* but may not do so out of a desire to rebel against God's Torah. Rabbi Ovadia Yosef forbids women from wearing tsitsit on similar sociological grounds per Yalkut Yosef Tsitsit 231 cited in footnote 5 at <http://www.torahmusings.com/2012/12/women-wearing-tallit/> (accessed June 2, 2016). Note also Arukh haShulchan Orach Chayim 17:3 forbids women from wearing tsitsit based on Rabbi Moses Isserles's reasoning.

¹⁹ Maimonides Laws of Tsitsit 3:7

רמב"ם הלכות ציצית פרק ג הלכה ז
כסות של פשתן אין מטילין בה תכלת אלא עושין הלבן בלבד של חוטי פשתן, לא מפני שהציצית נדחית מפני השעטנו אלא גזירה מדבריהם שמא יתכסה בה בלילה שאינה זמן חיוב ציצית ונמצא עובר על לא תעשה בעת שאין שם מצות עשה, שחובת הציצית ז ביום ולא בלילה שנאמר וראיתם אותו בשעת ראייה, וסומא חייב בציצית אף על פי שאינו רואה אחרים רואין אותו.

הלכות קטנות לרא"ש (מנחות) הלכות ציצית א:א.
²⁰ See Rosh Laws of Tsitsit, which appears in the Vilna Shas at the back of Menachot, 1:1.
ונראה לי כשינוי קמא כי היכי דכסות לילה פטור אפי' ביום נמי כסות יום חייב אפי' בלילה וכ"כ בספר המצות שריצב"א היה מברך בליל יום הכפורים כשהיה מתעטף בטליתו. וכן משמע בירושלמי בפ"ק דקידושין דקאמר אמר להם ר"ש אי אתם מודים לי שהיא מצות עשה שהזמן גרמא שהרי כסות לילה פטור מן הציצית אלמא תלי טעמא דהזמן גרמא בכסות לילה אלמא הא (ס"א משמע הא) כסות יום חייב אף בלילה:

they would not require tsitsit per Rosh). There is a third view which holds, essentially, that both indicia are required in order for a garment not to count as a “night garment,” i.e. that only clothing worn during the day require tsitsit and only when such clothing is worn during the day. This view is found in Ran on Kiddushin, the text of which is found below in Appendix text A3. p. 13 and according to some held by Rashi.²¹ Vis a vis reciting a blessing on tsitsit, Rabbi Isserless effectively adopts Ran’s position by saying one should err on the side of caution by only reciting a blessing where all opinions would say that tsitsit is required. Although Rabbi Karo does not explicitly adopt this position in Shulchan Aruch, he does in his Beth Yoseph commentary in this section.²² Interestingly neither Karo nor Isserless mention Ran’s position explicitly.

In reviewing the sources in the Babylonian Talmud for occurrences of the phrase כסות לילה, it seemed to me that almost all sources could be read consistently with any of the opinions as to the meaning of the phrase. However, the text of the Talmud Yerushalmi we encountered above p. 2 does seem to strongly indicate Rosh’s understanding, as was noted by Rosh in the text at footnote 20 and is also noted by Vilna Gaon in his commentary on this section of Shulchan Arukh:

²¹ See Artscroll Talmud Menachot 40b note 12. Rashi sometimes explains the phrase כסות לילה one way or the other, which may mean he accepts both understandings or may mean that he feels one or the other understanding fits that particular piece of Talmud better.

²² See text in appendix below at A2, p. 14.

Beur Hagra on Orach Chayim 18

ביאור הגר"א אורח חיים סימן יח

BUT ACCORDING TO ROSH, ETC. Since the Talmud says in all places in tractates *Shabbat*, *Zevachim*, and *Menachot* here and there “night garment,” and see *Tosafot Kiddushin 34 s.v. Tefillin*, etc. And *Ran* wrote that a garment is not obligated in tsitsit unless it is a daytime garment and he wears it during the day. But the Jerusalem Talmud in *Kiddushin* there does not sound like this, and this the language of the Jerusalem Talmud there “. . . Rabbi Hillah said: The reason of the sages, i.e., the reason the sages hold that tsitsit is not a time-dependent commandment, is because if garments were designated for him for wearing during both day and night, they are obligated in tsitsit,” and if the law is in accordance with the words of *Ran*, even at night clothing designated for the day would be exempt and therefore the Rabbis would not have a basis on which to refute Rabbi Shimon’s argument that tsitsit is a time-dependent mitzvah, and see *Ran* there, and certainly certainly it, i.e. the Jerusalem Talmud proves the understanding of the term “night garment” is in accordance with *Tosafot* and *Rosh*.

ולהרא"ש כו'. מדאמר בכל המקומות בשבת וזבחים ומנחות שם ושם כסות לילה ועיין תוס' דקדושין ל"ד ד"ה תפלין כו' והר"ן כתב שם שאינו חייב אלא כסות יום ולובשה ביום אבל בירושלמי דקדושין שם לא משמע כן וז"ל הירושלמי שם . . . אר"א טעמא דרבנן שכן אם היו מיוחדות לו ליום ולילה שהיא חייבת בציצית ואם כדברי הר"ן אכתי בלילה פטור ועיין ר"ן שם וודאי שהיא מכרעת כתוס' ורא"ש:

It is worth noting, however, that the language of Sifre²³, “ת"ל וראיתם אותו ביום ולא בלילה ואם היתה מיוחדת”, “and you shall see it,” i.e., the blue fringe of the tsitsit, which implies **during the day, but not at night,** may support the notion that the time that a person is wearing the garment is significant, though the Sifre generally seems to put its focus on when the garment is typically worn.

It is also possible that different sages may have understood the exemption of כסות לילה differently and even that that difference could have resulted in the differing opinion as to the halakhah regarding women and tsitsit, although neither the Talmud Yerushalmi nor Talmud Bavli suggest a difference in understanding as to the nature of the כסות לילה exemption.

III. Was the Exemption of כסות לילה A Matter of Dispute between Rabbi Shimon and His Compatriots and, If Not, What are the Implications for Halakha?

As discussed above with reference to Jerusalem Talmud *Kiddushin 61c* and Babylonian Talmud *Menachot 43a-b* (p. 2-3), the Jerusalem Talmud presumes that the general idea that כסות לילה is exempted from tsitsit is agreed upon between Rabbi Shimon and those who disagree with him in regard to women and tsitsit. Instead, the Jerusalem Talmud presumes that the dispute is whether the exemption of כסות לילה makes tsitsit a time-dependent mitzvah from which women are exempted. Strikingly, we hear directly from Rabbi Shimon that he believes his compatriots agree that כסות לילה is exempted. Further, we have a named Amora defending the position of Rabbi Shimon’s compatriots and agreeing that they exempt כסות לילה. On the other hand, the Babylonian Talmud’s anonymous voice seems to presume that Rabbi Shimon’s compatriots did not accept the exemption of כסות לילה. I have found very little discussion of this difference between the Babylonian Talmud and the Jerusalem Talmud. The most extensive discussion I have found is in a responsum of Rashba which is provided in the appendix below at A4, p. 13. There, Rashba is asked why the Babylonian Talmud in *Menachot 43* does not adopt the Yerushalmi’s understanding and instead finds that Rabbi Shimon’s compatriots disagree with him with regard to the exemption of כסות לילה. Rashba basically responds that it is wholly unremarkable for the Babylonian Talmud and the Jerusalem Talmud to present different understandings and notes for good measure that there are many parts of the Babylonian Talmud that resolve the same issues in different ways.

²³ A portion of the Sifre text is included with translation above p. 2. A more complete text of Sifre can be found below in the appendix as text A1 at page 14.

While it is generally accepted that כסות לילה (whatever that means) is exempted from tsitsit and that therefore women are not obligated in tsitsit, there is little explanation given of why Rabbi Shimon's seemingly minority view as to the exemption of women from tsitsit became halakhically accepted. The most extensive argument in favor of this conclusion is found in the text of Rosh quoted below.²⁴ As I will argue below, it seems that all of the proofs raised rely on the presumption that Rabbi Shimon was a דעת יחיד (an individual's opinion contrary to the majority opinion) with regard to the exemption of כסות לילה or are otherwise suspect due to variant texts.

Rosh Laws of Tsitsit 1:1²⁴

הלכות קטנות לרא"ש (מנחות) הלכות ציצית סימן א:א²⁵

(Menachot 43a) Our Rabbis taught: All are obligated in the requirement of tsitsit, women, slaves, Priests, Levites, Israelites. Rabbi Shimon exempts women, since in his opinion it is a time-dependent commandment, and women are exempt from all time-dependent commandments. The law is established for us in accordance with Rabbi Shimon. And Rabbenu Tam brought a proof to the fact that the law follows Rabbi Shimon from chapter "With What Do We Light" (BT Shabbat 25b)²⁵ from the story of Rabbi Judah bar Rabbi Ilay, that his students would hide the corners of their garments because they did not have fringes on their linen garments. And it, i.e. the Talmud, says that they felt they should not put fringes on their linen garments because of night garments, the explanation for which is that they felt that even though the linen garment is obligated in tsitsit they would not put tsitsit on it for fear that one might come to place tsitsit on a linen garment that was night clothing which is exempt from the requirement of tsitsit as per Rabbi Shimon and it would be *kilaim*, i.e. shatnez, the forbidden mixture of wool and linen²⁸ not in the context of the mitzvah of tsitsit,²⁹ and since the Talmud supplied this reason for the students not having tsitsit on their linen garments and did not supply other reasons that are explained in Tractate Menachot (40a)²⁶ where the Talmud is attempting to explain why in Jerusalem the practice was not to put tsitsit on linen garments, i.e., that the concern for tsitsit on linen garments was a decree because of indigo, i.e., that people might use improper blue dye and thus be wearing *shatnez* without fulfilling the mitzvah, or lest it rip within 3 fingerbreadths of the corner and one repair the garment in a way that makes the tsitsit violative of the rule that they must be placed on a pre-existing garment rather than having a garment built around them, this demonstrates that thus is the law, i.e. that the law follows Rabbi Shimon in exempting night clothing from the requirement of tsitsit.

(מנחות דף מג א) ת"ר הכל חייבין בציצית נשים ועבדים כהנים ולוים וישראלים. ר"ש פוטר בנשים מפני שמצות עשה שהזמן גרמא היא ונשים פטורות. וקי"ל כר"ש והביא ר"ת ז"ל ראיה מפ' במה מדליקין (דף כה ב)²⁶ מהא דרבי יהודה בר רבי אלעאי שהיו תלמידיו מחביאין ממנו כנפי כסותן מפני שלא היה להם ציצית בסדינן. וקאמר ואינהו סברי משום כסות לילה פ"א אע"ג דסדין חייב בציצית לא היו מניחין בו ציצית משום דלמא אתי להניח ציצית בסדין שהוא כסות לילה והוא פטור כר"ש והוי כלאים שלא במקום מצוה ומדנקט תלמודא האי טעמא ולא נקט טעמא אחרונה דמפרש במסכת מנחות (דף מ א)²⁷ גזירה משום קלא אילן או שמא יקרע סדינו בתוך ג' אלמא דהכי הלכתא

Clearly, this first proof is predicated on the idea that Rabbi Shimon's compatriots disagreed with the exemption of כסות לילה.

²⁴ A number of Tosafot discuss why they halakhah follows Rabbi Shimon, presenting the same arguments. One such text is included in the appendix below at A5, p. 14.

²⁵ As previously noted, Rosh Laws of Tsitsit appears in the Vilna Shas at the back of Menachot.

²⁶ The relevant text of Shabbat 25b is found at Appendix A6, p. A616.

²⁷ The relevant text of Menachot 40a-b is found at Appendix A7, p. 16.

²⁸ Tsitsit must be woolen even on linen garments.

²⁹ Where the mitzvah of tsitsit applies the rule of *shatnez* is overridden.

And another proof can be derived from chapter “With What Do We Light” (BT Shababt 27b)²⁹ from that which is said in the discussion of a 3 x 3 handbreadth cloth, where it argues “just as we include all clothing for matters of impurity, let us also including all clothing (and not just wool and linen clothing) with regard to tsitsit from the phrase ‘with which you cover yourselves’” (Deut. 22:12), and Rav Ashi responds, that verse is necessary to include a blind person in the obligation to wear tsitsit. **And this** reading of the verse “with which you cover yourself” **is in accordance with Rabbi Shimon**, and it did not say that the phrase “with which you cover yourselves” is necessary **to include a garment of five or six corners**.

ועוד ראייה מפרק במה מדליקין (דף כז ב) ³⁰ מהא דקאמר בשמעתין דג' על ג' דפריך כי היכי דמרבין שאר בגדים לענין טומאה נרבינהו נמי לענין ציצית מאשר תכסה בה. ומשני ההוא מבעי ליה לרבות כסות סומא. והיינו כר"ש ולא קאמר לרבות בעלת חמש כרבנן.

In the text of Menachot 43a-43b,³¹ the Talmud tells us that Rabbi Shimon derived the exemption of night clothing from “and you shall see it.”³² The Talmud then asks why this verse is not taken to exempt a blind person from tsitsit, and we are told that Rabbi Shimon understand the phrase “with which you cover yourself” comes to include a blind person in the obligation of tsitsit. On the other hand, the rabbis are understood to take “with which you cover yourself” to come to include a five or six cornered garment in the obligation of tsitsit. Rosh argues that since the understanding of “with which you covered yourself” is consistent with how BT Menachot understands Rabbi Shimon, it demonstrates that this Talmud accepts Rabbi Shimon’s understanding of that verse. However, since the differing exegesis ascribed to Rabbi Shimon’s compatriots in Menachot is predicated on the questionable (per the Jerusalem Talmud) assumption that they did not understand “and you shall see it” to exempt night clothing, it seems difficult to presume the exegesis used in Shabbat 27b necessarily adopts the understanding of each party’s exegesis in 43a-43b and thus indicates adoption of an exegesis consistent only with Rabbi Shimon’s view.³³

Moreover, the anonymous barayta in the first chapter of Kiddushin (BT Kiddushin 33b) that considers tsitsit among the time-dependent commandments demonstrates that the halakhah follows Rabbi Shimon.

ועוד סתם ברייתא בפ"ק דקדושין (דף לג ב) דקא חשיב ציצית בהדי מצות עשה שהזמן גרמא.

Talmud Kiddushin 33b, text above p. 2, is almost verbatim with the parallel text in Talmud Yerushalmi Kiddushin, above p. 2, which counts tsitsit among the mitzvot that are not time-dependent. In addition, as noted in footnote 4, above p. 2, some texts of the Babylonian Talmud either have tsitsit listed as a mitzvah that is not time-dependent or do not list tsitsit at all. It is also worth noting that the Barayta on Menachot 43a presents Rabbi Shimon’s view as the minority view.

Moreover, in the first chapter of tractate Zevachim (18b)³² two Tanaim disagree; one includes the garment of a blind person in the requirement of tsitsit from the fact that the text says “with which you cover yourselves,” (Deut. 22:12) and the other derives it from “with which,” rather than saying his opinion is in accord with the rabbis, rather the Talmud strains to affirm both opinions per Rabbi Shimon.

ועוד דכפ"ב דזבחים (דף יח ב) ³⁴ פליגי תנאי חד מרבה כסות סומא מאשר תכסה וחד נפקא ליה מאשר ולא קאמר דסבר כרבנן אלא דוחק להעמיד שניהם כר"ש.

³⁰ The text as printed in the Vilna Shas references page 26b, but it appears 27b is the correct reference. The relevant text of Shabbat 27b can be found at Appendix A8, p. 16.

³¹ The relevant text of Menachot 43a-b for this purpose can be found in the appendix at A10, p. 17. Other sections of this text are reproduced with translation as texts 7 and 8, above p. 4.

³² Numbers 15:39.

³³ On a related note, it is worth remembering Rashba’s observation, discussed above, from the responsum included below at A4, p. 15, that not all discussions in the Babylonian Talmud are consistent with each other.

³⁴ The relevant text of Zevachim 18b is found at Appendix A9, p. 16.

In Zevachim, the Talmud discusses differing opinions among Tanaim as to whether garments of five or six corners require tsitsit. The Talmud understands the opinion that requires such garments to have tsitsit is said to derive this from the words “wherewith you cover yourselves,” whereas the second Tanna is understood as understanding the phrase “wherewith you cover yourself” to function to include a blind person in the requirement of tsitsit, so that the verse “and you shall see it” can be used to exempt לילה. In turn, the first Tanna is understood as splitting the phrase “wherewith you shall cover yourselves” so as to allow the first part of the phrase (אשר, wherewith) to include a blind person so that the second part of the phrase (תכסה בה, you cover yourself) can still be free to include garments of 5 or 6 corners. Rosh argues that rather than the awkward splitting of this phrase, the Talmud might have argued that the first Tanna does not exempt night clothing at all. Since the Talmud “struggles” to conclude that both these opinions hold night clothing to be exempt, Rosh argues that this discussion supports the conclusion that the halakhah follows Rabbi Shimon. However, in light of the Talmud Yerushalmi, it seems that the only thing that this discussion really proves is an interest in finding that all parties exempt כסות לילה from tsitsit, a position with which Rabbi Shimon’s contemporaries may well have agreed.

Moreover, it is stated in Berakhot chapter “if One Were Reading” (13a), “why was the chapter of ‘And it shall be if you hearken,’³⁵ placed before ‘And the LORD said,’³⁴ because the chapter of ‘And it shall be if you hearken,’ applies whether during the day or during the night while the chapter of ‘And the LORD said’ which commands wearing tsitsit only applies during the day, and moreover there (14b), “Rabbi Joseph said, how wonderful is the teaching that when Rav Samuel bar Yehudah came to Babylonia he said that in the west, i.e. Israel, they say during the evening recitation of Shema, “Speak to the Children of Israel and say to them, I am the LORD your God, True,” i.e., they would say the beginning of the chapter regarding tsitsit and skip all of the text regarding the mitzvah of tsitsit since they do not apply at night, “said Abaye, to Rabb Joseph, “therefore we will begin as they begin in the west i.e., begin to say Numbers 15:37 and following, but since we begin we will also finish, i.e., recite the entire section without skipping, because Rav Kahanah said in the name of Rav, “if one starts, one finishes,” which indicates that all of the Amoraim believe that as a matter of law one need not say it i.e., the entire section of Numbers 15:37 and following since the law of tsitsit does not apply at night and the law is not established for us like Rabbi Yehudah who put tkhelet, i.e., the blue fringe of the tsitsit, on the aprons of the women of his house.”³⁵

ועוד דאמר בברכות פרק היה קורא (דף יג א) למה קדמה פרשת והיה אם שמוע³⁵ לויאמר³⁶ שפרשת והיה אם שמוע נוהג בין ביום בין בלילה ופרשת ויאמר אינו נוהג אלא ביום ועוד קאמר התם (דף יד ב) אמר רב יוסף כמה מעליא הא שמעתתא דכי אתא רב שמואל בר יהודה אמר אמרי במערבא דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אני ה' א-להיכם אמת פ' היו אומרים התחלת פרשת ציצית בערב (ס"א וגמרה בערב) ומדלגין כל מצות ציצית לפי שאין נוהג בלילה. אמר אביי הילכך אתחולי מתחלינן כדמתחלי במערבא וכיון דמתחלינן מיגמר נמי גמרינן דהא אמר רב כהנא א"ר אם התחיל גומר אלמא דכל האמוראים סברי דמן הדין אין לאומרה בערב ולא קי"ל כרב יהודה דרמא תכלתא לפרוזמי דאינשי ביתי:³⁷

The Mishnah and Talmud in Berakhot clearly demonstrate an idea that the paragraph of Shema discussing tsitsit by rights need not be said during the evening because the laws of tsitsit do not apply at night. However, this is reasonably consistent with a view that clothing designated for wearing exclusively at night is exempted from tsitsit, and hence this text can hardly be said to be inconsistent with the view of Rabbi Shimon’s disputants as understood in the Jerusalem Talmud.

It seems to me there is no “smoking gun” Talmudic evidence indicating that the opinion of Rabbi Shimon was accepted over that of his disputants, although clearly in later years that was what came into practice. The anonymous voice of the Babylonian Talmud in Menachot 43 clearly sees Rabbi Shimon as a דעת

³⁵ Deut. 11:13-21, commonly known as the second paragraph of Shema.

³⁶ Numbers 15:37-41, commonly known as the third paragraph of Shema.

³⁷ See text of BT Menachot 43a regarding Rabbi Judah, above p. 4.

יחיד (an individual's opinion contrary to the majority opinion) as to the exemption of כסות לילה, and clearly the exemption of כסות לילה is accepted as halakhah in the Talmud. It is an interesting question whether we would decide the law regarding women and tsitsit in accordance with the by-the-by evidence that the anonymous voice in the Babylonian Talmud understands Rabbi Shimon as a דעת יחיד or by the Talmud Yerushalmi, in which Rabbi Shimon and Rabbi Hillah clearly understand that all parties agreed that כסות לילה is exempt from tsitsit. While I would not presume to overturn generally accepted halakhah in this area, I think we can say, at the very least, that there is a strong argument for women to be obligated in tsitsit. As a practical matter, this should provide an additional basis on which to be welcoming of, if not downright encouraging of, women wearing tsitsit. Furthermore, for those on the fence as to whether women may make a blessing on putting on tsitsit,³⁸ these arguments may be used to bolster the argument in favor of such a blessing.

Some Conclusions

- It seems that at least early on in the rabbinic period, probably extending at least into the early Amoraic period, Rabbi Shimon's opinion to the effect that women were exempt from tsitsit was considered a minority opinion. However, moving forward it apparently became a fairly universal opinion (it is unclear if this transition happened during the Amoraic period). The sources of this ruling are not clear and there is an argument to be made that the halakhah "should" have been decided otherwise.
- The position in favor of women making a blessing on wearing tsitsit may be strengthened by the fact that there is an argument that the ruling that women are exempt from tsitsit *may* have been based on false pretenses.
- There is general agreement that (big H) Halakhically, women may wear tsitsit, though the Ashkenazi voice in the Shulchan Arukh says that it is haughty for them to do so and thus recommends against it (Rabbi Karo seems to have consciously declined to mention this line of thought in the Shulchan Arukh). There is significant debate as to whether a woman may say a blessing upon putting on tsitsit.
- Women who chose to put on a tallit receive reward for doing so.
- To the extent that a woman's motivations for wearing a tallit are criticized as being improper (an argument that is in no way adopted here), this criticism seems contrary to Rav's aphorism that a person should always do *mitzvot* even if the person is doing so for personal reasons.
- For purposes of Lechu Neranena, I consulted with our halakhic advisor, Rabbi Martin Lockshin. He wrote (in part), "I have no problem with women wearing tsitsit if they wish. I know that it bothers some people. I see that simply as a sociological problem that can be overcome, I hope, with sensitivity and a gentle approach." He feels that a woman may say a blessing on wearing a tallit. Regarding whether a woman should wear a tallit that is more clearly feminine, he wrote that it might be best, but he doesn't see it as a deal-breaker.

³⁸ See above footnote 11 and accompanying text, p. 4.

Appendix

Note: Appendix texts labeled with a number are mentioned in the main texts. The other texts are not but are included here as being of potential interest.

A1 ספרי במדבר פרשת שלח פסקא קטן

(קטו) ויאמר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצית, אף הנשים במשמע. רבי שמעון פוטר את הנשים מן הציצית מפני שמצות עשה שהזמן גרמה נשים פטורות שזה הכלל אמר ר' שמעון כל מצות עשה שהזמן גרמה נהגת באנשים ואינה נהגת בנשים בכשרים ולא בפסולים. ר' יהודה בן בבא אומר בייחוד בטלו חכמים את הרדיד של אשה מן הציצית ולא חייבו בטלית אלא מפני שפעמים שבעלה מתכסה בה: ועשו להם ציצית, אין ציצית אלא דבר היוצא ודבר כל שהוא וכבר נכנסו זקני בית שמאי וזקני בית הלל לעליית יונתן בן בתירה ואמרו ציצית אין לה שיעור כיוצא בו אמרו לולב אין לו שיעור: ועשו להם ציצית, שומע אני יעשה חוט אחד בפני עצמו ת"ל גדילים (דברים כב יב) מכמה גדילים אתה עושה אין פחות משלשה דברי בית הלל, בית שמאי אומרים שלשה של צמר ורביעית של תכלת והלכה כבית שמאי. במה דברים אמורים בתחלתה אבל שיריה וגרדומיה כל שהוא: ועשו להם ציצית, [שומע אני יעשה כולה ציצית ת"ל גדילים] שומע אני יעשה כולה גדילים ת"ל ציצית. הא כיצד שתהא גדילה יוצאה מן הכנף וציצית מן הגדילה: על כנפי בגדיהם, שומע אני אף בעלי שלש ובעלי חמש ובעלי שש ובעלי שבע ובעלי שמנה במשמע ת"ל על ארבע כנפות כסותך (שם/דברים כ"ב י"ב) יצאו בעלי שלש ובעלי חמש ובעלי שש ובעלי שבע ובעלי שמנה מן המשמע משמע מוציא את אלו ומביא כרים וכסתות ת"ל אשר תכסה בה (שם/דברים כ"ב י"ב) [פרט לכרים וכסתות או אשר תכסה בה] שומע אני אף כסות לילה במשמע ת"ל וראיתם אותו ביום ולא בלילה ואם היתה מיוחדת ליום ולילה תהא חייבת בציצית משמע מוציא את כסות לילה ומוציא את כסות סומא ת"ל והיה לכם לציצית מכל מקום.

A2 בית יוסף אורה חיים סימן יח

א לילה לאו זמן ציצית הוא. כבר כתבתי בסימן שקודם זה (ד"ה סומא) דקיימא לן כרבי שמעון דפטר כסות לילה מציצית. וכתב הרא"ש בריש הלכות ציצית (סי' א) שהיה אומר רבינו תם דהא דקאמר פרט לכסות לילה היינו כסות המיוחד לילה אבל כסות המיוחד ליום אין בו משום כלאים אפילו אם לובשו בלילה דלגמרי התיר הכתוב כלאים בציצית ואין בו משום כלאים כלל אפילו אם לובשו בלילה והביא ראיות מתלמודא דידן ומספרי (במדבר פסקא קטו) והעלה הלכך נראה דכלאים בציצית שרי בטלית של איש בין לאיש בין לאשה בין ביום ובין בלילה ואפילו הכי חשיב מצות עשה שהזמן גרמא כיון דכסות לילה פטור ועוד דטלית של יום נמי אם נפסק בלילה שרי ולא מיחייב עד היום וכתב הרא"ש על זה יראה לי דהני תרי שינויי סתרי אהדדי דלשינויא קמא המתעטף בלילה בכסות יום חייב לברך מדלא משכח דהוי מצות עשה שהזמן גרמא אלא משום דכסות לילה פטור ומשמע הא כסות יום חייב אפילו בלילה ולאידך שינויא משמע דכסות יום אין מברכין עליו בלילה מדקאמר שאם נפסק בלילה שאינו חייב לתקנו עד היום ונראה לי כשינויא קמא דכי היכי דכסות לילה פטור אפילו ביום הכי נמי כסות יום חייב אפילו בלילה וכן כתב בספר המצות (סמ"ק סי' לא) שריצב"א היה מברך בליל יום הכפורים כשהיה מתעטף בטליתו וכן משמע בירושלמי דפרק קמא דקדושין (ה"ז) עכ"ל וזהו שכתב רבינו וא"א ז"ל פירש שאינו ממעט אלא כסות המיוחד לילה וכו': אבל הרמב"ם כתב בפרק ג' (ה"ז) כסות של פשתן אין מטילין בה תכלת גזרה שמא יתכסה בה בלילה שאינה זמן חיוב ציצית ונמצא עובר על לא תעשה בעת שאין שם מצות עשה ונראה מדבריו שאפילו בכסות המיוחד ליום יש בו משום כלאים אם לובשו בלילה שהרי כתב גזרה שמא יתכסה בה בלילה משמע דאכסות יום קאי שאם לא כן הוה ליה למימר גזרה משום כסות לילה כלישנא דגמרא ועוד שכתב אח"כ (ה"ח) מותר לאדם ללבוש ציצית בלילה בין בחול בין בשבת ואף על פי שאינו זמנה ובלבד שלא יברך ומאימתי יברך על ציצית בשחר וכו' הרי שסתם וכתב שאינו מברך על ציצית בלילה ומברך עליו בשחר ולא חילק בין כסות המיוחד ליום לכסות המיוחד ללילה וכמו שכתב רבינו בשמו. ונראה לי שמה שכתב מותר ללבוש ציצית בלילה בשאין בו כלאים היא ואיצטריך לאשמועינן דאע"ג דלילה לאו זמן ציצית היא מותר ללבוש טלית שיש בה ציצית ולא עבר משום כל תוספי ותו אשמועינן דבשבת מותר לצאת בטלית מצויצית אפילו בלילה דלאו זמן ציצית היא משום דציציות אינם משוי אלא מנוי הבגד ותכסיסו וכמו שכתב בפרק י"ט מהלכות שבת (ה"כ): ורבינו הגדול מהר"י אבוהב ז"ל כתב וזה לשונו כתב הרמב"ם מותר ללבוש ציצית בלילה פירוש אפילו שיהיה בו כלאים בזמן שהיה תכלת דכיון שהותר בזה הטלית כלאים שהוא מיוחד ללבושה כל זמן שהוא רוצה ללבוש הותר עכ"ל ותמהני עליו שהרי כתב כסות של פשתן אין מטילין בה תכלת גזרה שמא יתכסה בה בלילה וכו' ואפילו בכסות המיוחד ליום מיירי כמו שהוכחתי בסמוך וא"כ הרי בהדיא דטלית שיש בה כלאים אסור להתכסות בה בלילה בין אם הוא כסות המיוחד ליום בין אם הוא כסות המיוחד ללילה ועוד שהרי כתב דכסות של פשתן אין מטילין בה תכלת גזרה שמא יתכסה בה בלילה ומשמע דמהאי טעמא גופיה אין עושין לטלית של צמר חוטי לבן של פשתן וכל שכן הוא דהא אפשר לקיים בו מצות תכלת בלא כלאים וכיון דביום אסרו כלאים בציצית משום גזרה שמא יתכסה בה בלילה היאך אפשר לומר שמתיר ללבוש בלילה טלית שיש כלאים בציציותיה אלא ודאי כדפרישתי עיקר: כתב בהגהות מיימוניות (פ"ג אות ז) שרש"י פירש

כדברי הרמב"ם ורבינו שמשון פירש כרבינו תם וכן רא"ם (יראים השלם סי' תא). ולענין הלכה נקטינן כהרמב"ם דרב מובהק הוא וכל שכן דרש"י סבירא ליה כותיה ועוד דספק ברכות להקלא:

A3 הר"ן על הרי"ף מסכת קידושין דף יד עמוד ב

סוכה ולולב שופר וציצית. איכא נוסחי דלא גרסי ציצית דלדידהו סבר האי תנא דלילה זמן ציצית ונוהגת היא בנשים לפי שאין הזמן גרמא ואיכא דגרסי לה ואתיא כר' שמעון דפטר נשים מציצית כדאיתא בפ' התכלת ומפרש טעמיה התם מדכתיב וראיתם אותו פרט לכסות לילה כלומר והוא לה מצות עשה שהזמן גרמא וקי"ל כרבי שמעון משום דסוגיין כותיה דבפרק במה מדליקין (דף כה ב) ובפרק התכלת (דף מ א) גבי סדין דפטרינן מציצית אמרינן גזירה משום כסות לילה וכיון דנקיטין האי טעמא ושביקין טעמי אחריני דאיתנהו בפרק התכלת שמא יקרע סדינו בתוך שלש וכו' ש"מ דקושטא הוא ודאמרינן התם ובפ"ק דסוכה (דף יא א) דמר עמרם חסידא רמא תכלתא לפרזומא דאינשי ביתיה משום מדת חסידות בעלמא הוא דעבד הכי והיינו דאיהו בלחוד רמא ורבנן אחריני לא. ומיהו מקשו הכא היכי הוא ציצית מ"ע שהזמן גרמא דהא כסות שהוא מיוחד ללילה אפי' לובשו ביום פטור שאם לא תאמר כן חייב הסדין בציצית שהרי אדם מתכסה בהן ביום ומינה דכסות המיוחד ליום חייב אפילו בלילה ונמצא שהכסות שחייב בציצית לעולם מתחייב בו ואפילו בלילה ואין הזמן גורם מצוה זו כלל י"ל דאף על גב דכסות לילה ביום נמי פטור אפ"ה כסות יום בלילה פטור דלעולם לא מחייב עד דאיכא תרתי כסות המיוחד לראיה ובזמן ראיה דקרא דוראיתם הכי משמע ומש"ה כסות לילה כיון שאינו מיוחד לראיה פטור אפילו ביום וכסות יום נמי בלילה דלאו שעת ראיה היא פטור מיהו אכתי קשיא אפילו הכי אמאי פטורות נימא לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך אמר רחמנא כל שישנו בלא תלבש איתנהו בגדילים והני נשי הואיל ואיתנהו בלא תלבש איתנהו בגדילים דמהאי טעמא מחייבין נשים במצה [פסחים דף מג ב] דכתיב לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות ודרשינן דכל דאיתיה בכל תאכל חמץ איתיה בקום אכול מצה יש לומר דכיון דאיצטריכא לן הך היקשא [יבמות דף ד א] למשרי כלאים בציצית לא דרשינן ביה נמי הא לאפוקי מכללא דשאר מצות עשה שהזמן גרמא דנשים פטורות ומשמע לן טפי היקשא למשרי כלאים בציצית מלחובי נשים משום דלישנא דקרא משמע הכי לא תלבש שעטנז גדילים תעשה לך מהם וכי תימא והא אמרינן בריש ערכין [דף ג ב] הכל חייבין בציצית כהנים לויים וישראלים ופרכינן פשיטא אי הני לא מחייבי מאן קא מיחייב ומהדר כהנים איצטריכא ליה סלקא דעתך דאמינא לא תלבש שעטנז גדילים אמר רחמנא מאן דאיתיה בלא תלבש שעטנז איתיה בגדילים תעשה לך והני כהני הואיל ואשתרי כלאים לגבייהו אימא לא לחייבו קמשמע לן דנהי דאשתרי בעידן עבודה שלא בעידן עבודה לא אשתרי משמע דאילו אשתרי לגמרי הו פטורין כהנים מהיקשא ואמאי נימא דלהתיר כלאים בציצית בלחוד הוא דאתא כדאמרינן גבי נשי לאו קושיא היא דכיון דעל כרחיך הקישו הכתוב להתיר כלאים בציצית וקרא הכי קאמר גדילים תעשה לך מהם א"כ בהדי מאן דאיתסר להו כלאים משתעי קרא ואי כהנים לא מחייבי בכלאים כלל ממילא פטירי אבל הכא גבי נשים ליכא למימר הכי:

A4 שו"ת הרשב"א חלק א סימן רצח

שאלת גרסינן בפרק קמא דקדושין בגמרא דבני מערבא אמר להם רבי שמעון לחכמים אי אתם מודים שהיא מצות עשה שהזמן גרמא שהרי כסות לילה פטור מן הציצית. אמר רבי אילא טעמון דרבנן שאם היתה לו מיוחדת ליום ולילה שהיא חייבת בציצית. וקשיא לי על זה סוגיא דפרק התכלת (דף מ"ג ב) דבעי ורבנן האי (במדבר ט"ו) וראיתם אותו מאי עבדי ליה וכו'. היה יכול לתרץ וראיתם אותו פרט לכסות מיוחדת ללילה דמודו בה רבנן שהיא פטורה. עד כאן.

תשובה אילו לא מצאו שם בפרק התכלת ענין להחמיר בו קרא לדברי חכמים היה באפשר להקשות כן. למה לא מצאו ידיהם בבית המדרש לתרץ לדברי חכמים מקרא זה כענין שתמצוהו בירושלמי? אבל עכשיו שיש להם מזרשות שם בפרק התכלת מ"ג/ ומן הבריות/הברייתות/ בקרא דוראיתם אותו למה אנו צריכין עוד לתירוצו של רבי אילא דירושלמי? אדרבה תמה על עצמך מפני מה לא תרצו בירושלמי כמו שתמצו בגמרא/הברייתא/ אלא שאפילו בגמרא יארע כן שתירץ במקום אחד בענין אחד ובמקום אחר בענין אחר והוי כאיכא דאמרי. וגדולה מזו כי הרבה יש בגמראנו/גמראנו/ סוגיות מתחלפות. אחת מהם גבי ניקף ומקיף שהסוגיות מתחלפות בפ"ק דב"ב (דף ד' ב) ובב"ק פרק כיצד הרגל (דף כ' ב). וכן בשבועות בשמעתא דטענו שור ושה וחמור שמתחלפות עם הסוגיא שבכתובות במשנתנו דהטוען את חברו כדי יין. ובפרק קמא דקדושין (דף י"ג ב) אמר רב פפא הלכתא מלוה על פה גובה מן היורשין שעבודא דאורייתא/דאורייתא/. ומתחלף בשילהי בבא בתרא (דף קע"ו) דאמר רב פפא מלוה על פה גובה מן היורשין כדי שלא תנעול דלת בפני לוין. דאלמא אינה גובה אלא מן התקנה דשעבודא לאו דאורייתא/דאורייתא/. והוי כלישנא אחרינא וכדברי רבינו תם ז"ל. וכל שכן שיארע זה בין הבבלי והירושלמי בהרבה מקומות. גם זה נראה לי אחד מהם. והרבה כיוצא באלו בתלמוד שהוא חלוף בהסכמת שבין הבבלי והירושלמי. שאילו לדעת רבי אילא שביירושלמי לא נחלקו רבנן לכסות לילה אלא כל שהוא מיוחד ללילה דהיינו כסות לילה האמור בכל מקום פטור מן הציצית. וכמו שאמור שם אי אתם מודים שהיא מצות עשה שהזמן גרמא שהרי כסות לילה פטור מן הציצית. ורבי אילא לא אמר שיהו רבנן חלוקין בדבר זה. דודאי כסות לילה פטור אף לדבריהם מגזרת הכתוב. אלא שהיא מצות עשה שאין הזמן גרמא כיון שהאדם מחוייב בה בכסות המיוחד ליום ולילה. ואילו לפי דעת הבבלי חלוקין עליו חבריו על ר' שמעון בכסות לילה. ואין לך כסות פטור להם מן הציצית בין מיוחד ליום בין מיוחד ללילה. ותדע לך מדתניא התם רבי שמעון פטר נשים. מאי טעמיה דרבי שמעון דתניא וראיתם אותו פרט לכסות לילה וכו'. ורבנן האי וראיתם אותו מאי עבדי ליה? דאלמא רבנן חלוקין בכסות לילה. וכסות לילה בכל מקום היינו כסות המיוחד ללילה וכדמוכח בהא דירושלמי. ועוד מדאמרינן התם בריש התכלת (דף מ"ב) גבי סדין בציצית רב זירא אמר

גזרה משום כסות לילה. משמע דכסות לילה היינו כסות המיוחד ללילה. אלמא ודאי רבנן אפילו כסות מיוחד ללילה חיובי מיחייבי. ודרב זירא כרבי שמעון דקיימא לן כותיה. ומעתה אי אפשר להם להעמיד בגמרא לדעת רבנן האי וראיתם אותו פרט לכסות המיוחד ללילה. וכמו שאמר שם בירושלמי הפכו הבריתא/הברייתא/ ושנו במצות עשה שלא הזמן גרמא ציצית ובברייתא/ ובברייתא/ השנויה בגמרא שם בפרק קמא דקדושין (דף ל"ג ב) שנו ציצית במצות עשה שהזמן גרמא. שהירושלמי לעתים מהפך את הסוגיות ופעמים אפילו גירסא הבריתא/הברייתא/ ואפילו המשניות. וכן תמצא להם בהרבה מקומות.

A5 תוספות מסכת מנחות דף מ עמוד ב

משום כסות לילה - ר"ת פי' דכן עיקר כדאיתא פ' במה מדליקין (שבת דף כה:): ואינהו סבור משום כסות לילה מתוך כך יש להוכיח מכאן דהלכה כר' שמעון דלילה לאו זמן ציצית היא ועוד אמרינן פ' במה מדליקין (דף כז.) אשר תכסה בה למה לי לאתויי כסות סומא והיינו כר"ש דלרבנן דרבי שמעון מוקמי ליה לרבות בעלת חמש אלמא סתם הש"ס כר"ש אתא ועוד בפ' ב' דברכות (דף יד:) אמרינן שלא היו אומרים במערבא פרשת ציצית בלילה [ורב יוסף אמר עלה] כמה מעליא האי שמעתא וסתם ברייתא נמי פ"ק דזבחים (דף יח:) כר' שמעון מוקי ורב יהודה דרמי תכלתא לפרזומא דאינשי ביתיה לקמן (דף מג.) ובפ"ק דסוכה (דף יא.) ר"י לבד היה עושה כן ובפ"ק דברכות (דף יג.) אמר ר' יהושע בן קרחה למה נסמכה פרשה וכו' לומר שזו נוהגת בין ביום בין בלילה וזו אינה נוהגת אלא ביום ואור"ת אף על גב דכסות יום חייב אפי' בלילה וכסות לילה פטור אפי' ביום מכל מקום מיקרי שפיר זמן גרמא שהיום גורם לחייב המלבוש מיהו בירושלמי דקדושין ובתוספתא גרסינן איזו היא מצות עשה שלא הזמן גרמא כגון אבידה ושילוח הקן ומעקה וציצית ורבי שמעון פוטר את הנשים מן הציצית אמר להם רבי שמעון אי אתם מודים לי שהיא מצות עשה שהזמן גרמא שהרי כסות לילה פטור אמר ר' אילא טעמא דרבנן שאם היתה תלית המיוחדת ליום וללילה חייבת ובספרי נמי תניא על כנפי בגדיהם שומע אני אף בעלת ג' וכו' שומע אני אף כסות לילה במשמע ת"ל וראיתם אותו ביום ולא בלילה ואם היתה תלית מיוחדת ליום ולילה חייבת בציצית וצ"ע.

A6 תלמוד בבלי מסכת שבת דף כה עמוד ב

דאמר רב יהודה אמר רב: כך היה מנהגו של רבי יהודה בר אלעאי, ערב שבת מביאים לו עריבה מלאה חמין, ורוחץ פניו ידיו ורגליו, ומתעטף ויושב בסדינין המצוייצין, ודומה למלאך ה' צבאות, והיו תלמידיו מחבין ממנו כנפי כסותן, אמר להן: בני, לא כך שניתי לכם, סדין בציצית. בית שמאי פוטרין ובית הלל מחייבין. והלכה כדברי בית הלל! ואינהו סברי - גזירה משום כסות לילה.

A7 תלמוד בבלי מסכת מנחות דף מ עמוד א - עמוד ב

תנו רבנן: סדין בציצית - ב"ש פוטרין, וב"ה מחייבין, והלכה כדברי ב"ה. א"ר אליעזר ב"ר צדוק: והלא כל המטיל תכלת בירושלים אינו אלא מן המתמיהין! אמר רבי: א"כ, למה אסרוה? לפי שאין בקיאיין. אמר ליה רבא בר רב חנא לרבא: ולרמו בי עשרה ונפקו לשוקא ומפרסמא למילתא! כל שכן דמתמהו עילון. ולידרשא בפירקא! גזירה משום קלא אילן. ולא יהא אלא לבן! כיון דאפשר במינן לא; כדריש לקיש, דאמר ריש לקיש: כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה, אם אתה יכול לקיים את שניהם - מוטב, ואם לאו - יבוא עשה וידחה את לא תעשה. וליבדקוה! אלא גזירה משום טעימה. וליכתבה אדיסקי! אדיסקי ליקום וליסמוך? אמר רבא: השתא (עמוד ב) חמץ בפסח ויוה"כ דכרת סמכינן אדיסקי, הכא דעשה בעלמא לא כל שכן! אלא אמר רבא: הא מילתא אמרי, ואיתמר במערבא משום דרבי זירא כוותי: שמא יקרע סדינו בתוך ג' ויתפרנו, והתורה אמרה: תעשה - ולא מן העשוי; שרא רבי זירא לסדיניה. רב זירא אמר: גזירה נמי משום כסות לילה.

A8 תלמוד בבלי מסכת שבת דף כז עמוד ב

אמר רב אחא בריה דרבא לרב אשי: לתנא דבי רבי ישמעאל מאי שנא לענין טומאה דמרכי שאר בגדים - דכתיב או בגד הכא נמי לימא: לרבות שאר בגדים מאשר תכסה בה - ההוא לאתויי כסות סומא הוא דאתא, דתניא: וראיתם אתו - פרט לכסות לילה. אתה אומר פרט לכסות לילה, או אינו אלא פרט לכסות סומא? כשהוא אומר אשר תכסה בה - הרי כסות סומא אמור, הא מה אני מקיים וראיתם אתו - פרט לכסות לילה. ומה ראית לרבות סומא ולהוציא כסות לילה? מרבה אני כסות סומא - שישנה בראייה אצל אחרים, ומוציא אני כסות לילה - שאינה בראייה אצל אחרים. ואימא לרבות שאר בגדים! מסתברא: קאי בצמר ופשתים - מרבה צמר ופשתים, קאי בצמר ופשתים - מרבה שאר בגדים?

A9 תלמוד בבלי מסכת זבחים דף יח עמוד ב

אמר ר' ירמיה מדיפתי: מרושלין שלא סילקן תנאי היא, דתניא: על ארבע כנפות כסותך ארבע ולא שלש, או אינו אלא ארבע ולא חמש? כשהוא אומר: אשר תכסה בה - הרי בעלת חמש אמור, הא מה אני מקיים ארבע? ארבע ולא שלש, ומה ראית לרבות בעלת חמש ולהוציא בעלת שלש? מרבה אני בעלת חמש - שיש בכלל חמש ארבע, ומוציא אני בעלת שלש - שאין בכלל שלש ארבע; ותניא אידך: על ארבע כנפות כסותך - ארבע ולא שלש, ארבע ולא חמש; מאי לאו בהא קמיפלגי, דמר סבר: יתר כמאן דאיתיה דמי, ומר סבר: כמאן דליתיה דמי! לא, דכ"ע כמאן דאיתיה דמי, ושאני הכא, דרבי רחמנא אשר תכסה בה. ואידך האי אשר תכסה בה מאי עביד ליה? מיבעי ליה לכדתניא: וראיתם אותו - פרט לכסות לילה, או אינו אלא פרט לכסות סומא? כשהוא אומר: אשר תכסה בה - הרי כסות סומא אמור, הא מה אני מקיים וראיתם אותו? פרט לכסות לילה, ומה ראית לרבות כסות סומא ולהוציא כסות לילה? מרבה אני כסות סומא - שישנה בראייה אצל אחרים, ומוציא אני כסות לילה - שאינה בראייה אצל אחרים. [ואידך? נפקא ליה מאשר. ואידך? אשר לא דריש].

A10

<p>תלמוד בבלי מסכת זכחים דף יח עמוד ב דתניא: על ארבע כנפות כסותך ארבע ולא שלש, או אינו אלא ארבע ולא חמש? כשהוא אומר: אשר תכסה בה - הרי בעלת חמש אמור, הא מה אני מקיים ארבע? ארבע ולא שלש, ומה ראית לרבות בעלת חמש ולהוציא בעלת שלש? מרבה אני בעלת חמש - שיש בכלל חמש ארבע, ומוציא אני בעלת שלש - שאין בכלל שלש ארבע; ותניא אידך: על ארבע כנפות כסותך - ארבע ולא שלש, ארבע ולא חמש; מאי לאו בהא קמיפלגי, דמר סבר: יתר כמאן דאיתיה דמי, ומר סבר: כמאן דליתיה דמי! לא, דכ"ע כמאן דאיתיה דמי, ושאיני הכא, דרבי רחמנא אשר תכסה בה. ואידך האי אשר תכסה בה מאי עביד ליה? מיבעי ליה לכדתניא: וראיתם אותו - פרט לכסות לילה, או אינו אלא פרט לכסות סומא? כשהוא אומר: אשר תכסה בה - הרי כסות סומא אמור, הא מה אני מקיים וראיתם אותו? פרט לכסות לילה, ומה ראית לרבות כסות סומא ולהוציא כסות לילה? מרבה אני כסות סומא - שישנה בראיה אצל אחרים, ומוציא אני כסות לילה - שאינה בראיה אצל אחרים. [ואידך? נפקא ליה מאשר. ואידך? אשר לא דריש].</p>	<p>תלמוד בבלי מסכת מנחות דף מג עמוד א - עמוד ב ר"ש פוטר בנשים. מאי טעמא דר"ש? דתניא: וראיתם אותו - פרט לכסות לילה; אתה אומר: פרט לכסות לילה, או אינו אלא פרט לכסות סומא? כשהוא אומר: אשר תכסה בה - הרי כסות סומא אמור, הא מה אני מקיים וראיתם אותו? פרט לכסות לילה; ומה ראית לרבות כסות סומא ולהוציא כסות לילה? מרבה אני כסות סומא שישנה בראיה אצל אחרים, ומוציא אני כסות לילה שאינה בראיה אצל אחרים. ורבנן האי אשר תכסה בה מאי עבדי ליה? מיבעי ליה לכדתניא: על ארבע כנפות כסותך, ארבע - ולא שלש; אתה אומר: ארבע ולא שלש, או אינו אלא ארבע ולא חמש? כשהוא אומר: אשר תכסה בה - הרי בעלת חמש אמור, ומה אני מקיים על ארבע? ארבע ולא שלש; ומה ראית לרבות בעלת חמש ולהוציא בעלת שלש? מרבה אני בעלת חמש שיש בכלל חמש ארבע, ומוציא אני בעלת שלש שאין בכלל שלש ארבע. ור"ש? מאשר נפקא. ורבנן? אשר לא משמע להו. ורבנן האי וראיתם אותו מאי עבדי ליה? מיבעי ליה לכדתניא: ...</p>
---	--

Note to self: Break down what each phrase proves according to whom and what matters remain in dispute. The key may be that the Talmud knew that one party got two דרשות out of אשר תכסה while another only got 1, but were not sure what ended up subject to debate.

רשימות שיעורים (רי"ד סולובייצ'יק) מסכת סוכה דף יא עמוד א

שיטת הירושלמי שפטור הלילה במצות ציצית חל בחפצא של הבגד, הוי אומר כסות לילה פטורה מציצית וכסות יום חייבת. כך היא גם שיטת הר"ת בתוס' שם. אך אם הפטור הזה משהו את המצוה לזמן גרמא תלויה במחלוקת בין ר"ש ורבנן. הם חלוקים בדין הבגד שהוא גם כסות יום וגם כסות לילה. לר"ש הסובר שציצית מ"ע שהז"ג בגד זה פטור מציצית ולרבנן בגד זה חייב.

לשם ביאור המחלוקת נראה להקדים שהפטור של כסות לילה מתפרש בשני אופנים:

א) כסות לילה אינה חפצא של בגד המחויב בציצית, ופטורה היא מהמצוה כמו תכריכי המתים הפטורים מציצית מפני שאינם חפצא של הכסות המחויבת בציצית. לפי"ז, אין לפטור זה שייכות למ"ע שהז"ג שהרי הפטור אינו מדין הזמן של לילה הפטור מצוות עשה שהז"ג אלא מדין מיוחד בחלות שם הכסות ותשמישה. תשמיש לילה אינו תשמיש כסות לחיוב ציצית, וכסות לילה אינה כסות על פי דין בנוגע למצות ציצית.

ב) א"נ י"ל שכסות לילה פטורה מציצית מדין זמן לילה הפוטר נשים מחובת המצוות כבכל מצוות עשה"ג.

והנ"מ בנוגע לכסות יום ולילה. לפי הדרך הראשונה בהבנת הפטור של כסות לילה, כסות יום ולילה אכן חייבת בציצית מפני ששמושו ביום מחייב בציצית. ברם לפי הדרך השני' יתכן שכסות זו נפטרת מציצית מפני חלות השם כסות לילה שישנו על הבגד הפוטרו על פי דין הזמן מן המצוה.

ובכך פליגי ר"ש ורבנן לפי הירושלמי. לר"ש פטור כסות לילה הוא בכלל מ"ע שהז"ג. ולכן לדעתו גם כסות יום ולילה פטורה מן הציצית; זמן הלילה חל כפוטור וכמפקיע מחובת המצוה. ואילו לרבנן אין ציצית מ"ע שהז"ג. כסות לילה פטורה מן הציצית מדין אחר - משום ששמושו המוגבל ללילה אינו קובע חלות שם כסות המחויבת בציצית. כסות לילה אינה בגד בנוגע למצות ציצית, אבל כסות יום ולילה חייבת בציצית.

ע"פ המבואר מובנת קושיית התוס' במנחות (שם) על רבנו תם. ר"ת הוכיח ממה שכסות לילה פטורה מן הציצית שציצית מ"ע שהז"ג, והרי מן הירושלמי יוצא שלפי שיטת הרבנן אין מפטורה של כסות לילה שום ראייה לדין מ"ע שהז"ג.

ועיין בתוס' בברכות (יד ב) ד"ה ויאמר המביא את הירושלמי ומפרשים שהוא כדעת מי שסובר ציצית חובת טלית. משמעות התוס' שם שלמ"ד ציצית חובת גברא אין חובת הציצית תלויה בכסות יום ובכסות לילה אלא בזמן לבישת הטלית. ובכך אם הגברא לובש את כסות היום בלילה איננו חייב בציצית מפני שלילה לאו זמן ציצית. מאידך למ"ד ציצית חובת מנא חיוב הציצית תלוי דוקא בשם הבגד. בגד יום לעולם חייב ובגד לילה לעולם פטור. לכאורה טעם התוס' שם הוא: למ"ד ציצית חובת גברא יש מעשה מצוה בלבישת הציצית בכסותו. חובת מעשה המצוה הזה תלויה בזמן עשייתה; ביום הגברא חייב ובלילה הגברא פטור ממצות לבישה. ברם למ"ד ציצית חובת מנא חובת הציצית היא שתהיה הציצית תלויה על כסותו. אם ציצית תלויה בכסותו מקיים בעל הכסות את המצוה, אבל איננו מעשה מצוה. משום כך, דין זמן הלילה שבציצית חל דוקא בחלות שם הכסות המחוייבת או הפטורה ולא בזמן עשיית המצוה. (ויתכן שתהי' לפי"ז נ"מ גם בנוגע לשליחות. למ"ד ציצית חובת גברא אין לקיים המצוה ע"י שליח מפני שלבישת הציצית היא מעשה מצוה שבגופו ואין שלווחו של אדם כמותו במצוות שבגופו כמבואר בראשונים ואחרונים. לעומת זה אם מצות ציצית חובת מנא היא ניתן לקיימה על ידי שליח מפני שאין בה מעשה מצות גברא כלל אך מצוה הבאה ממילא כשהציציות תלויות בכסותו א)

ברם, שיטת התוס' בברכות היא שלא כר"ת. אליבא דר"ת גם למ"ד ציצית חובת גברא חובת המצוה תלויה בחלות שם הבגד. לכ"ע, לדעתו, כסות יום חייבת בציצית בלילה. ושיטתו. צ"ע כפי שהקשו עליו בעלי התוס' במס' מנחות.

עוד יש להתבונן בתוס' במנחות (מ ב ד"ה תכלת) המביאים בשם ר"ת שכלאים הותרו כציצית ולא רק נדחו. וז"ל: ואור"ת דה"נ אשמעינן דאפילו בלילה אין בה משום כלאים אף על גב דלאו זמן ציצית היא דלגמרי התיר הכתוב כלאים של ציצית כו' דכסות יום חייב אפילו בלילה עכ"ל. דברי הר"ת אלו תמוהים. מכיון שהוא סובר כסות יום חייבת במצות ציצית גם בלילה, אפילו תאמר שכלאים רק נדחו בציצית מטעם עשה דוחה לא תעשה ולא הותרו לגמרי ידחה איסור הכלאים בלילה. ולמה נימק את היתר הכלאים של כסות יום בלילה דוקא משום שכלאים הותרו בציצית?

לשם ביאור הענין נ"ל שבציצית ישנן לכ"ע - בין למ"ד ציצית חובת מנא ובין למ"ד ציצית חובת גברא - שתי מצוות הנלמדות משתי הפרשיות של ציצית שבתורה: א) גדילים תעשה לך על ארבע כנפות כסותך אשר תכסה בה (דברים כ"ב), זו חובת מנא: ב) והיה לכם לציצית וראיתם אותו (במדבר ט"ו), וזו חובת גברא.

המחלוקת בגמרא היא אם המצוה של חובת מנא מחייבת טלית המונחת בקופסא בציצית - כלומר אם כסות בקופסא נחשבת להפצא של כסות להתחייב בציצית או"ד שהשם של כסות לחובת ציצית חל רק בלבישת הפצא. ברם הכל מודים שבשעת הלבישה מתקיימות שתי חובות - חובת גברא להתעטף בטלית מצוייצת וגם חובת מנא המצוייצת כהלכתה.

לפי"ז י"ל שר"ת מחייב כסות יום בציצית בלילה מדין חובת מנא אבל לא מדין חובת גברא. חובת לבישת הציצית של הגברא נוהגת ביום בלבד גם לר"ת כדכתיב וראיתם אותו.

בכך מובן למה נקט ר"ת שכלאים הותרו בציצית ולא רק נדחו. בחובת מנא ליכא היתר מדין דחיית כלאים שהרי אין בחובת מנא מעשה מצות גברא בפועל שנאמר עשה דוחה לא תעשה. המצוה של חובת מנא מתקיימת ממילא כשהציצית מוטלת בבגד, ועדל"ת דוקא כשיש מעשה מצוה בפועל הדוחה את הלאו. ומשום כך מסיק שההיתר של כלאים בציצית בלילה הוא משום שכלאים הותרו בציצית ולא משום שנדחו, כי בלילה בחובת מנא דין עדל"ת אינו חל.

גם מבוארת עפ"ז שיטת ר"ת שציצית מצות עשה שהזמן גרמא. חובת הגברא בציצית הריהי זמן גרמא באופן פשוט גם לדעת הר"ת. הלוכח ציצית מקיים את חובת הגברא של עטיפה בציצית רק בעטיפה ביום ולא בלילה. כשלוכח הגברא כסות יום המצוייצת כדינה בלילה מקיים הוא מצות חובת מנא בלבד. (ומסתבר, כשמתעטף בכסות יום בלילה לפי ר"ת אינו מברך את הברכה "להתעטף בציצית" שהיא הברכה על חובת הגברא אלא הברכה "על מצות ציצית" שהיא הברכה של חובת מנא כי שתי הברכות האלה מיוסדות על שתי המצוות של ציצית א) ולפי"ז חובת הגברא הריהי מ"ע שהז"ג ונשים פטורות ממנה. אלא שסובר ר"ת גם דין הזמן מטעם חובת מנא הקובע שכסות יום חייבת בלילה ושכסות לילה לעולם פטורה יסודו בדין מ"ע שהז"ג. שיטתו שדין הזמן בנוגע לחובת מנא שוה לדין הזמן בנוגע לחובת גברא. שתי החובות מהוות מ"ע שהז"ג ומשום כך נשים פטורות בין מחובת הגברא ובין מחובת המנא.

ב

לפי שיטת התוס' בברכות (יד ב) נחשבת מצות ציצית מ"ע שהז"ג מפני שיש גורם של זמן בשם הכסות המחויבת בציצית. כסות יום חייבת בציצית וכסות לילה פטורה מפני חלות דין הזמן בחיוב הכסות. ואף על פי שעצם זמן עשיית המצוה הוא תמיד, שהרי כסות יום חייבת גם בלילה, המחייב של זמן קובע חלות השם מ"ע שהז"ג.

ועיין בתוס' קידושין (כט א ד"ה אותו) שמקשים, למה לן קרא להוציא את הנשים ממצות מילה תיפוק לי' שהיא מ"ע שהז"ג מפני שאין מלין בלילה. ותירצו אחרים שאע"פ שאין מלין בלילה אין בכך פטור מחובת המילה אלא פסול במעשה המילה ולפיכך אין המילה מ"ע שהז"ג שהרי חובתה תמידית. התוס' שם אינם מתרצים כמו האחרים. שיטתם היא שאם מעשה המצוה נהגת רק מזמן לזמן - כמו מילה הנוהגת ביום ולא בלילה - המצוה מ"ע שהז"ג היא.

יוצא שלפי בעלי התוס' ישנם שני קובעים של מ"ע שהז"ג:

(א) גורם זמן במחייב של המצוה ואפי' אם נהוג המצוה הוא תמידי - כמו בציצית; (ב) גורם זמן בעצם עשיית המצוה ואפילו אם חובת המצוה היא תמידית - כמו במילה.

וככה מתיישבת תמיהה ידועה על הרמב"ם (פ"א מתפלה הל"א - ב'). הוא פוסק שמצוה מן התורה להתפלל בכל יום ונשים חייבות במצות התפלה מן התורה לפי שהיא מצות עשה שלא הזמן גרמא. מקשים עליו הראשונים, הרי מצות התפלה לדעתו היא להתפלל לפחות פעם בכל יום, ומאחר שהמצוה מתחדשת בכל יום ויום, למה אינה מצות עשה שהזמן גרמא?

ותירץ הגר"מ זצ"ל שלפי הרמב"ם מעשה מצות התפלה תלוי בזמן שמתפללים לפחות פעם אחת בכל יום, אבל חובת התפלה אינה זמן גרמא. הגמרא בברכות (כא א) אומרת ולואי שיתפלל אדם כל היום כולו. ובכך המחייב של תפלה הוא מחייב תמידי של עבודה שבלב ואינו תלוי בגרמת הזמן. ומכאן שלדעת הרמב"ם הדין של מ"ע שהז"ג תלוי דוקא בזמן גרמא במחייב של המצוה ולא בזמן גרמא במעשה המצוה - כשיטת האחרים במילה ולא כמו בעלי התוס'.